

MIT ȘI FICȚIUNE ARTISTICĂ ÎN OPERA LITERARĂ

Abstract. Olesea Gârlea's book *Myth and art fiction in literary work* has the merit to make a survey of the most pressing problems of literary theory that is religious and artistic imagination. The author covers, like Ariadne's thread, difficult areas of research: the concept of literary fiction, the conflict between religious and artistic fantasy, the definitions of distinctive features of the original and the literary myth, investigation of strategies of deconsecration of myth, mythological configuration diagrams of an era. Olesea Gârlea provides a more differentiated understanding, sometimes unusual, of texts signed by leading Romanian and foreign writers, thereby validating critical potential of methods and their interpretative skills and insights.

Keywords: myth, fiction, ambivalence, imaginary, symbol, sacred, profane.

Problema continuității miturilor a fost neîncetat interpretată, drept mărturie stau colecții impresionante de lucrări filosofice, folclorice, culturale, sociale, literare, dar și benzi desenate, filme artistice. Se constată o creștere exponențială nu doar a interesului pentru mit, ci și a unor procese și interpretări pe care acesta le generează cum ar fi miturile moderne, mitizarea, demitizarea, remitizarea, antimitul, contramitul, pseudomitul, mitomania, mitosfera, mitem, mitologem, mituri originare, mituri literaturizate, mituri literare etc. Ca urmare a desacralizării, termenul *mit* se extinde astăzi dincolo de domeniul religios și își regăsește noi fațete în istorie, filosofie, medicină, dans, literatură, pictură, sculptură, mass-media (cinematograf, televiziune, desene animate, reclame, muzică, internet) etc.

Tema anunțată în titlul de mai sus este o cercetare în domeniul teoriei litera-

re realizată la un nivel înalt profesionist de către Olesea Gârlea. Lucrarea este un studiu științific de rigoare germană și în același timp accesibil, scris coerent, inteligibil, și prin aceasta util, despre distincția dintre imaginea artistică și imaginea religioasă. Demersul global al lucrării se centrează pe conceptele de *mit* și *ficțiune* prin prisma câtorva aspecte: definirea mitului, trăsăturile specifice gândirii mitice, raportul dintre mitul originar și literatură, mitul literaturizat, schimbarea atitudinii față de mit în procesul desacralizării, trecerea mitului prin modernitate și postmodernitate. Investigarea în cauză se axează pe un aspect dificil de teorie literară: corelația dintre mit și ficțiune, care este seculară, datând cu însăși domeniile de care țin. Cercetătorul român Ioan Pânzaru sublinia expres: „*Întrebarea când începe literatura?* Este irațională. De aceea e

cu atât mai fascinant. E pur și simplu o întrebare mitică, iar aceasta pentru că – după cum spune J. Derida – noțiunea de origine nu are un fundament filosofic, ci unul mitic” (p. 86)

Investigarea în discuție se axează pe amprenta literară a mitului și pe amprenta mitologică a literaturii, cele două demersuri îmbinându-se și potențându-se reciproc. Atât mitul, cât și literatura țin de domeniul imaginarului, fiind căutarea posibilului care însoțește întreaga istorie a culturii, mereu supuse inovării, deplasării formelor și valorilor. Omul continuă să trăiască în cuprinsul spiritual al unei mitosfere și univers ficțional, determinate de gândirea și afectele lui, mitogeneza și creația fiind o permanență și o realitate vie.

Dispariția treptată a ambivalenței universale a simbolurilor sacre, care se regăsesc în mituri, a transformat miturile în ficțiuni. De-a lungul timpului, caracterul inițiativ al acestor povestiri a dispărut câte puțin îndărătul aspectului lor poetic și romanesc. Pe măsură ce s-a perimat esența lui religioasă, mitul a trecut în literatură și artă, fiind considerat ficțiune poetică, sursă de inspirație „pre-text”. Astfel mitul este la începutul și la sfârșitul literaturii.

Din această perspectivă, partea I „Mitul și ficțiunea. Evoluția conceptelor” reia în dezbatere problema definirii ficțiunii literare, conceptul de ficțiune literară sub aspectele semantic, pragmatic, stilistico-textual al ficțiunii. Raporturile dialectice ambivalente *real* versus *fictional* sunt catalogate corect de autoarea „ca extrapolări teoretice ale ficțiunii artistice care este o unitate în dualitate” și

sunt analizate din mai multe perspective ale teoriilor *mimesisului* și *creației autonome*; a diferenței conceptelor propuse de N. Hartmann între *apariție* (opera de artă creând iluzia amăgitoare a realității) și *aparență* (relevând planul ireal, ideal în spatele celui real, material); a ideii lui Dostoievski de *realism fantastic* în interpretarea lui M. Bahtin și cea a lui Malcom Johnes, interpretări care sugerează hotarele și interacțiunea contrariilor; a teoriei *eului ficțional* a lui Kendal Walton; a concepției lui Lucian Boia despre caracterul ficțional al literaturii. La definirea aspectului pragmatic al conceptului de ficțiune artistică, sunt aduse în ecuație noțiunile de *joc* și *vis*, iar aspectul *stilistic și textual al ficțiunii* va implica însemnele ficționalului și tipurile de ficțiuni, ficționalizarea nonficționalului, deficționalizarea ficționalului ș.a.

Lucrarea Olesei Gârlea are meritul de a trece în revistă cele mai stringente probleme de teorie literară și anume imaginarul religios și cel artistic, autoarea străbate ca un fir al Ariadnei arii complicate de cercetare: conceptul de ficțiune literară, conflictul dintre fantezia religioasă și cea artistică, definirea trăsăturilor distinctive ale mitului original și ale celui literaturizat, investigarea strategiilor de desacralizare a mitului, configurarea diagramelor mitologice ale unei epoci.

Câteva din ideile importante pe care autoarea le prezintă sunt următoarele: „Privită prin prisma celor trei aspecte de cercetare: semantic, pragmatic și textual-stilistic, teoria ficțiunii oferă o viziune integrală asupra utilității practice a ficționalității și a locului acesteia în

cadru științei literare. Esența criteriului ficțional rezidă în reprezentarea evenimentelor imaginare. Ficțiunea duce la separarea literaturii de restul proceselor comunicative. Ea (ficțiunea) poate reflecta realul, dar nu va lua niciodată locul realității obiective” (p. 31).

În partea a doua a lucrării „Considerații teoretice despre mit și literaturizarea mitului”, se ia în discuție problema conținutului adevărat sau fals al mitului. Problema investigației gravitează, cu precădere, în jurul abordării *mitomorfe și logomorfe* a mitului la M. Eliade. Esențială pentru investigația teoretică întreprinsă este modalitatea prin care autoarea a prezentat disocierile dintre mitul originar (etnoreligios) și mitul literaturizat, printre care credem că mai relevante sunt cele ce țin de planul ficțiunii, sincretică sau artistică, și cel al narațiunii, cum ar fi: mitogeneza versus reactivarea miturilor, sacru vs profan, modelul spațial vertical vs modelul spațial orizontal, perenitatea vs. schimbarea, temporalitate ciclică vs. temporalitate liniară etc., dar și anumite caracteristici care nu au corespondențe directe și sunt singulare.

Subcapitolul „Mitul antic și basmul” este important prin demersul de tranziție al ficțiunii de la religios la estetic și mutația treptată în structura ficțională a raportului real/ficțional. Autoarea prezintă criteriile de delimitare ale celor două specii „Desacralizarea mitului originar, spune cercetătoarea, a cunoscut câteva etape de transformare a structurii inerente a imaginii mitice în procesul istoric al formării imaginii artistice”.

Subcapitolul „Metamorfozele mitului. Distorsiuni în interpretarea textului

artistic” este necesar prin demersul lucrării întrucât delimitează distincția dintre mitul sacru și cel desacralizat din perspectiva actului lecturii.

Un alt subcapitol „Structura duală a imaginii artistice în teoria lui M. Bahtin” aprofundează raportul dintre *real vs. ficțional* care „este exprimat diferit în imaginea artistică și religioasă” prin suprapunerea realului și ficționalului, fără a le distinge clar în cazul imaginii religioase și în unitatea dialectică a acestor contrarii în cazul imaginii artistice. Iar constituirea integrală a imaginii, în concepția preluată a lui M. Bahtin, se produce prin raportul *alteritate vs. identitate* (cuvânt străin/cuvânt propriu). „Pe baza unei astfel de înțelegeri se poate trasa, conchide autoarea, calea pe care trebuie s-o urmeze analiza concretă, estetică a operei literare în receptarea și interpretarea imaginii artistice în particular și a universului artistic în general” și mostra unei astfel de analize va fi efectuată în ultimul capitol ilustrativ.

Subcapitolul „Globalitatea imaginarului artistic: modele și arhetipuri”, are ca obiectiv descrierea fluctuațiilor imaginarului de la modelele *tradițional clasice* (G. Durand, C. Jung), la diversificarea lui structurală actuală (J. Burgos, C. Braga).

Lucrarea Olesei Gârlea poate fi o contribuție interesantă și originală la înnoirea direcțiilor de cercetare ale miturilor basarabene, dar și ale celor românești. Cartea e scrisă lent cu multă pătrundere într-un labirint extrem de dificil ce se numește mitosferă. În partea a treia a lucrării *Resurgențele*

mitului în literatură autoarea va răspunde la întrebarea formulată în introducere: „De ce totuși temele mitologice și personajele mitice rămân actuale în orice epocă?” Autoarea va demonstra aici cum „Mitul a depășit accepția de narațiune ce implică o credință și devine expresie lirică, dramatică sau narativă a modului în care un popor își percepe existența sau înțelege lumea”. Autoarea a investigat în acest capitol cauzele care au determinat desacralizarea mitului. În sfera investigației autoarea a cuprins mitemele greco-romane, cele hinduse, egiptene, folclorul românesc și german, religiile monoteiste. Ca probe textuale autoarea a selectat, cu prioritate opere de valoare universală, aplicând principiile mitocriticii și mitanalizei germane la analiză și abordând miturile hinduse și greco-romane în opera lui Goethe. Importantă ni se pare aici observația privind faptul că *Faust* a lui Goethe „constituie „o sinteză a câtorva mituri de mare circulație” (p. 116) (mitul Creatorului, Orfeu Dedal și Icar, Don Juan ș. a.), totuși precizăm că nu este vorba de mituri, ci de elemente ale altor mituri.

În scrierile importanților autori basarabeni V. Vasilache, Gr. Vieru, A. Țurcanu au fost delimitate specificul imaginarului religios de cel artistic, a fost

reargumentat caracterul ambivalent al imaginației artistice și a fost abordată, dintr-o nouă perspectivă, problema receptării mitului literaturizat și a mitului original, evocând erorile de receptare anterioare. Inovatoare considerăm analiza romanului *Adam și Eva* de Liviu Rebreanu, autoarea face o incursiune în numerologie, mai exact descifrează simbolistica numerelor șapte și trei, în cromatică explicând semnificația culorilor dominante și a privirii, mitul dualității și fantezmele sale, arhetipurile feminine și masculine ale îndrăgostiților.

Olesea Gârlea ne oferă o comprehensiune mai diferențiată, uneori chiar inedită, a unor texte semnate de importanți scriitori români și străini, validând prin aceasta potențialul critic al metodelor și propriile abilități și intuiții interpretative. Monografia prezentată este meritul unei activități de cercetare derulate pe parcursul câtorva ani care a servit la formarea științifică a autoarei, conținutul ei regăsindu-se în mare parte în teza de doctorat; valoarea lucrării sporește și prin recunoașterea națională pe care a obținut-o în anul 2013, autoarei oferindu-i-se Premiul pentru tineret pentru performanțe deosebite în domeniul literaturii și artei de către Ministerul Tineretului și Sportului al Republicii Moldova.

Referințe bibliografice

Ioan, St. Lazăr. *Mitologie și literatură contemporană – fragmentarium*. București: Ed. Fundației România de mâine, 2005.

Olesea, Gârlea. *Mit și ficțiune artistică în opera literară*. Chișinău: Profesional Service, 2013.

Elena PRUS
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
(Chișinău)